

УДК 628.157

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

В. А. Підгрушний

студент 1 курсу, група ОА-11, навчально-науковий інститут економіки і менеджменту
Науковий керівник – старший викладач П. І. Мігірін

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Стаття висвітлює питання політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці. Акцентується увага на дослідженні тоталітарного та демократичного політичного дискурсу. В статті проаналізовано виступи американських президентів сучасності, визначено мовні засоби маніпулятивного впливу політичної промови на аудиторію.

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, політична промова, промовець, аудиторія.

В статье освещается вопрос политического дискурса в современной лингвистике. Акцентируется внимание на исследовании тоталитарного и демократического политического дискурса. Проанализированы выступления американских президентов современности, определены языковые средства осуществления манипулятивного влияния политической речи на аудиторию.

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, политическая речь, оратор, аудитория.

The present paper deals with a question of political discussion concerning modern linguistics. Scientific research of totalitarian and democratic political discourse is being under attention. The present-day American Presidents' speeches as well as defined linguistic methods and manipulation influence of political speech on the audience are analyzed.

Keywords: discourse, political discourse, political speech, speaker, audience.

В умовах демократичного суспільного ладу значна роль відводиться політичній лінгвістиці, або лінгвополітології, котра виникає на стику двох самостійних наук — лінгвістики та політології. При цьому враховуються досягнення етнології, соціальної психології, соціології та інших гуманітарних наук.

В ХХІ столітті вирішення нагальних питань війни та миру, створення єдиного економічного простору з метою соціального та економічного згуртування, вирішення політичних проблем залежить від якісного, повного та правдивого висвітлення, сприйняття та інтерпретації окремих аспектів певного явища чи загальної характеристики останнього.

Політичний дискурс є об'єктом дослідження різноманітних дисциплін. Так, політологічна філософія досліджує співвідношення політичного дискурсу з такими концептами, як «влада», «дія», «авторитет» у взаємозв'язку із мовними особливостями промовця та інтерпретації його мови. Політологічне літературознавство досліджує політичний дискурс крізь призму літературознавства, тобто визначає мотивацію сюжетів, жанр, мотиви, ідейну основу промови.

Актуальність теми дослідження обумовлюється, з одного боку, недостатнім висвітленням даної проблематики в науці, а з іншого — існуванням різноманітних підходів до розуміння політичного дискурсу.

Основні концепції політичного дискурсу були закладені представниками кембриджської та оксфордської шкіл у 50-ті рр. ХХ століття. Дослідженням політичного дискурсу займалися Т. Ван Дейк, Ю. Хабермас, Р. Барт, Н. Ферклоу, П. Серіо, а також вітчизняні автори: М. Ільїн, Є. Шейгал, О. Баранов, Г. Почепцов.

Аналіз інтернет-ресурсів, праць вищезгаданих дослідників у галузі лінгвополітології дозволив сформулювати мету роботи:

1. Розкрити суть політичного дискурсу, виокремити основні характеристики та функції політичного дискурсу в сучасній лінгвістиці.
2. Проаналізувати демократичний та тоталітарний політичний дискурс.
3. Проаналізувати особливості політичної промови представників сучасного американського дискурсу.

Що становить собою поняття «дискурс»? У перекладі з англійської “discourse” означає «мова», «бесіда», «промова», «діалогічна мова» тощо. Але життя терміну «дискурс» дав З. Харрис, котрий впроваджує дистрибутивний метод, на основі якого розглядає дискурс як певну надфразну єдність у контексті інших одиниць. На сьогоднішній день не існує єдиного підходу до визначення поняття «дискурс». Так, Ю. Хабермас розглядає дискурс як тип мовної комунікації, що передбачає критичне осмислення цінностей, правил соціального життя, спрямованих на досягнення взаєморозуміння. П. Серіо виокремлює декілька значень терміну «дискурс» серед яких в контексті дослідження політичного дискурсу привертає увагу наступне: дискурс — вплив висловлювання на його отримувача з врахуванням конкретної ситуації.

Варто зазначити те, що Т. Ван Дейк виділяє три рівні дискурсу:

1. Повсякденна комунікація, що включає плітки, анекдоти, обговорення тощо.
2. Офіційний дискурс, який створюється на всіх рівнях ієрархії влади, включає мітинги, парламентські дебати, постанови, правила, інструкції — так званий політичний дискурс.
3. Дискурс, що формується засобами масової інформації.

Оскільки політика є особливою сферою соціального життя, що пов'язана із феноменом влади, то справедливо говорити про існування політичного дискурсу як окремого, незалежного виду дискурсу, який формується в контексті функціонування політичних інститутів і супроводжує політичну діяльність у відповідній інституційній сфері.

Метою політичного дискурсу є спонування до «політично правильних» дій або оцінок. Дем'янков В. З. стверджує, що політичний дискурс – «своєрідна театралізована агресія» [1, с. 36].

Увага журналістів, політологів, філософів, культурологів, лінгвістів спрямована до політичного дискурсу, перш за все, тому, що останній має на меті завоювання та утримання політичної влади.

Однак, не завжди цінності, позиції, погляди та переконання промовця є істинними і нерідко призводять до жахливих наслідків. Маніпулювання свідомістю робітників та селян, пропаганда соціалістичної революції та загальної рівності призвела до встановлення тоталітарного режиму в Росії. Атмосфера загального відчаю, реваншистські настрої у німецькому суспільстві в період після першої світової війни, своєрідний образ спасителя Адольфа Гітлера, котрий подарував народу ідею чистої раси та вищості німецького народу над іншими — все це призвело до встановлення нацистської диктатури та знищення гуманних цінностей.

Важлива роль у політичному дискурсі відводиться мові, котра спонукає слухачів до певних дій, пробуджує у них намір діяти відповідно до установок. На думку Є. Косеріу, за своєю природою мова є політично навантаженою, оскільки являється знаком солідарності з іншими членами суспільства. В ході історичного розвитку мова розглядається як «найважливіший чинник для встановлення політичного придушення, економічної та соціальної дискримінації». «... мова використовується з метою інформування людей про політичні проблеми і для переконання в необхідності взяти участь у діях, пов'язаних з даними проблемами» [2, с. 29]. Мова необхідна для того, щоб переконати, дати необхідну інформацію, пропагувати ідеї політичних інститутів. Основне призначення мови у політичному дискурсі — встановити зв'язок між владою та електоратом. Саме тому будь-який політичний режим не може обійтися без комунікації.

Шейгал Е. стверджує, що «дискурс — система комунікації, поле комунікативних практик, розглянуте в реальному та потенційному (віртуальному) аспектах» [3].

У статтях про англійську мову відомий письменник Дж. Оруелл виявив важливі

закономірності мови та політики, сформувавши концепцію так званого «новомову», тобто особливого роду дискурсу, що дає змогу контролювати політичну поведінку. Суть «новомову», полягала у тому, що непотрібні думки мали буквально стати немислимими тією мірою, якою вони залежать від допустимих для використання слів.

Враховуючи вищесказане, до функцій політичного дискурсу відносимо наступні:

- Функція політичної пропаганди, переконання та впливу.
- Інструментальна функція, що передбачає боротьбу за владу, заволодіння нею та її збереження.
- Інформативна функція — інформування населення про політичні проблеми.
- Функція контролю — контроль за поширенням інформації.
- Прогностична функція зводиться до передбачення напрямів розвитку політичних процесів на основі аналізу досвіду минулого.

Поряд із даними функціями виділяють також функцію конструювання мовленнєвої реальності, котра може проявлятися двома шляхами: тоталітарним та демократичним.

Х. Медер виділяє етичні терміни, котрі характеризують особливості «тоталітаристського дискурсу»: ораторство, домінування декламаторського стилю звернення, підвищена критичність, агітаторське завзяття, превалювання «Над-Я», формалізм партійності, претензія на абсолютну істину, сублімація агресивності. Політичний «тоталітаристський дискурс» характеризується полемічністю, котра направлена на формування негативного відношення до партій демократичного блоку, на нав'язування негативних ціннісних установок тощо.

Зокрема, американські політичні лідери нерідко вдаються до використання так званих «мовних масок», різноманітних мовних прийомів, загальнодоступної для населення мови, до застосування неологізмів, клішованих фраз. Все це зумовлює виразність політичного дискурсу. Внаслідок цього формується своєрідний мовний імідж політика, котрий покликаний відображати суть партії чи організації, котру представляє даний політик.

Імідж являє собою стереотип образу людини, що закріпився в масовій свідомості, створюється засобами масової інформації, літературою чи поведінкою того чи іншого політика. У межах свого іміджу політики реалізують власний соціальний статус, будують свою мовну політику таким чином, щоб остання перебувала у відповідності із очікуваннями та нормами, закріпленими у суспільстві. Імідж політика можна порівняти із брендом товару, котрий рекламують та усіма можливими засобами просувають на ринок. У 1969 році в США побачила світ книга Джо Макгіннеса «Як продавали президента в 1968 році». Автор, котрий являється одним із учасників передвиборчої кампанії, розповідає про застосування піар-технологій, за допомогою яких електорату нав'язується той чи інший політичний діяч. В даному випадку політичний діяч прирівнюється до товару.

Політичний дискурс спрямований на переконання, спонукання до дії слухачів, і в певній мірі маніпулювання їхньою свідомістю, включає навіювання та пропаганду певного набору цінностей, позицій, ідеалів та поглядів промовцем з метою досягнення політичних цілей.

При утворенні іміджу часто створюється роль політичного діяча в США як державника, націоналіста, патріота, простої людини, добропорядного сім'янина, чудового батька, воїна, хазяїна тощо. Тобто імідж набирає рис об'ємності, відбувається формування достовірної моделі особистості.

Імідж створюється у свідомості виборців, тобто це своєрідна маска політика, котра приховує можливі недоліки.

Аналізуючи інтернет-ресурси, статті в газетах, політичні промови Джорджа Буша, Білла Клінтона та Барака Обами, котрі представляють сучасний американський політичний дискурс, можна зробити наступні висновки:

- Основна ідея політичних промов — ідея єдності американської нації заради єдиної спільної мети, котра приведе народ до процвітання та добробуту. На підсилення звучання даної ідеї політики використовують іменники, іменники з прикметниками та інші словосполучення: *“unity of purpose”*, *“earlier generations faced down fascism and communism ...”*

with the sturdy alliances and enduring convictions” [3], “we can meet those new threats that demand even greater effort, even greater cooperation and understanding between nations” , “... based on mutual interest and mutual respect”, “we pledge to work alongside you” [3].

- В інавгураційних промовах президентів спостерігаємо відображення прагнення американського народу бути вільними та незалежними. На підсилення звучання даної ідеї політики використовують концепти на позначення вічних цінностей: *“society that became a servant of freedom” [4], “a just, lasting, and comprehensive peace” , “towards prosperity and freedom”, “they are the guardians of our liberty” [4].*

- Спостерігається намагання політичних діячів послабити протистояння християнського та мусульманського світів. У політичних промовах як Барак Обама, так і Білл Клінтон наголошують на тому, що Америка поважає кожну релігію і толерантно ставиться до різних релігійних поглядів: *“Throughout our history, men and women have come to America to escape religious persecution elsewhere and secure religious freedom here; ...people coming together across the lines of faith and political conviction and race to protect the religious liberties we all cherish” [5]; (“the God-given promise”, “God calls on us”, “God’s grace upon us”, “God bless you. And God bless the United States of America”)* [5]. Як бачимо, апеляція до релігійних вірувань людей виражена за допомогою концептів “religious” та “God”.

- В інавгураційних промовах президентів наявна орієнтація на моральні та традиційні сімейні цінності, а саме: сім’ю, освіту, безпеку, рівність усіх громадян незалежно від політичної приналежності, віросповідання та кольору шкіри.

- Білл Клінтон наголошує на тому, що Америка завжди була світовим лідером у всіх галузях, і сьогодні всі громадяни повинні докладати максимум зусиль для підтримки високого авторитету держави. При цьому екс-президент використовує номінацію leadership. Аналізуючи американську систему вищої освіти, Білл Клінтон вживає прикметник найвищого ступеня порівняння та дієслово lead: *“We know, for example, that America has the finest system of higher education in the world, and people come from all over the world to be a part of it”. “America leads the world. We are the most productive economy in the world” [6].*

- У політичних промовах президентів наявні паралельні конструкції, котрі використовуються на підсилення авторитету держави, що, у свою чергу, сприяє зростанню патріотизму та гордості її громадян: *“America is, and must always be, a place where individual dreams can come true, where people who work hard succeed, where people of different points of view and different heritages can not only live together but prosper; a place where, by respecting our differences and working together to meet our responsibilities, we earn the gold medals of freedom and opportunity” [6].*

Таким чином, політичний дискурс США є демократичним за своєю суттю та в загальних рисах характеризується орієнтацією на загальнолюдські та загальноамериканські цінності: патріотизм, єдність нації, мир, незалежність, свободу віросповідання. Шляхом вживання абстрактних іменників, прикметників вищого ступеня, паралельних конструкцій, лексичних повторів промовець маніпулює свідомістю аудиторії, вселяючи ідею домінування американського народу над іншими як взірця прав та свобод.

На противагу американському демократичному дискурсі маємо право поставити дискурс тоталітарний, котрий характеризується орієнтацією на знищення будь-яких морально-етичних цінностей.

1. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования : сб. науч. тр. / отв. ред. и сост. В. И. Герасимов, М. В. Ильин. - М. : РАН ИНИОН, 2002. – С. 36. 2. Кусько Л.І. Дискурс іноземномовної комунікації : кол. моногр. / наук. ред. Проф. К. І. Кусько. - Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2001. – С. 29. 3. Семенюк А. А. Вербалізація ціннісної орієнтації політичної промови / Семенюк А. А. // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/569/1/Verbalizatsia.pdf>. 4. Barack Obama’s Inaugural Address [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://millercenter.org/scipps/archive/speeches>. 5. Clinton’s Victory Speech [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://millercenter.org/scipps/archive/speeches>. 6. George W. Bush’s 1st Inauguration [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://millercenter.org/scipps/archive/speeches>.